

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Gènesi i evolució del poblament
ibèric a les zones del Matarranya i la
Terra Alta: el jaciment de Sant
Antoni de Calaceit

Rafel Jornet Niella

Tesi Doctoral presentada per optar al títol de Doctor en Història
Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia
Universitat de Barcelona

Director de la Tesi Doctoral: Joan Sanmartí Grego

Barcelona - 12 de novembre de 2015

*“No prometo nada completo, porque cualquier cosa humana que se
suponga completa, debe ser infaliblemente deficiente
por esa misma razón”
Herman Melville. Moby Dick, 1851*

Índex

1	Introducció i objectius de la Tesi	1
2	Marc teòric	5
3	Consideracions metodològiques	9
3.1	Diaris d'excavacions	10
3.2	Inventaris	10
3.3	Plànols	11
3.4	Els materials i la seva problemàtica	11
4	Les excavacions a Sant Antoni i l'arqueologia al territori	13
5	Marc Geogràfic	19
6	Descripció dels departaments i inventari dels materials	25
6.1	Barri 2 (Bloc B)	25
6.1.1	Edifici 1	25
6.1.2	Edifici 2	39
6.1.3	Edifici 3	46
6.1.4	Edifici 4	60
6.1.5	Edifici 5	69
6.1.6	Departaments meridionals	83
6.2	Barri 2 (Bloc A)	87
6.2.1	Edifici 6	87
6.2.2	Edifici 7	92
6.2.3	Edifici 8	95
6.2.4	Edifici 9	101
6.2.5	Edificis 10 i 11	109
6.3	Barri 1 (Bloc C)	120
6.3.1	Edifici 12	121
6.3.2	Edifici 13	124
6.3.3	Edifici 14	126

6.3.4	Edifici 15	129
6.3.5	Edifici 16	130
6.3.6	Edifici 17	132
6.3.7	Edifici 18	134
6.3.8	Carreró 4	136
6.4	Barri 1 (Bloc C ^I)	139
6.4.1	Edifici 29	139
6.4.2	Edifici 30	141
6.4.3	Edifici 31	143
6.4.4	Edifici 32	145
6.4.5	Edifici 33	146
6.5	Barri 1 (Bloc D)	148
6.5.1	Edifici 19	148
6.5.2	Edifici 20	151
6.5.3	Edifici 21	153
6.5.4	Edifici 22	154
6.5.5	Edifici 23	158
6.5.6	Edifici 24	163
6.5.7	Edifici 25	164
6.5.8	Edifici 26	166
6.5.9	Edifici 27 i 28	168
6.5.10	Torre 4	170
6.5.11	Cambres 15 i 16	173
6.5.12	Cambra 17	175
6.6	Barri 1 (Bloc E)	177
6.6.1	Edifici 34	177
6.6.2	Edifici 35	179
6.6.3	Edifici 36	181
6.6.4	Edifici 37	184
6.6.5	Edifici 38	186
6.6.6	Edifici 39	189
6.6.7	Edifici 40	192
6.6.8	Edifici 41	195
6.6.9	Edifici 42	196
6.6.10	Edifici 44	197
6.6.11	Carreró 5	200
6.6.12	Torre 2	203
6.7	Barri 1 (Bloc F)	204
6.7.1	Edifici 43	204
6.7.2	Torre 3	209
6.8	Carrer 1	211
6.8.1	Cambra 14 ^I - Cambra 14 ^{II} - Cambra 14 ^{III}	211

6.9	Carrer 2	215
6.9.1	Recintes 18 i 22	215
6.9.2	Cambra 20	218
6.9.3	Cambra 27	218
6.9.4	Cambra 31	221
6.9.5	Cambra 38 ^{II}	222
6.9.6	Cambra 58 ^{II}	223
6.9.7	Cambra 66	224
6.9.8	Cambra 70	226
6.10	Carrer 3	227
6.10.1	Cambra 56	227
6.11	Carrer 6	229
6.11.1	Costa entre la Part Alta i la Part Baixa del poblat	229
6.12	Carrer 8	233
6.12.1	Mur exterior (mur de tanca a la Part Alta)	233
6.13	Bassa	234
6.13.1	Terraplé	234
6.14	Materials sense context	236
6.14.1	Ceràmica importada	236
6.14.2	Ceràmica ibèrica	244
6.14.3	Guix	272
6.14.4	Material no vascular	272
6.14.5	Metalls	290
6.14.6	Indústria lítica	300
6.14.7	Indústria Òssia	300
6.14.8	Malacologia	300
6.15	Peces d'altres jaciments atribuïdes a Sant Antoni	306
6.15.1	Coll del Moro (Gandesa)	306
6.15.2	Piuró del Barranc Fondo (Massalió)	306
6.15.3	La Gessera (Caseres)	307
6.15.4	Mas de Magdalenes (Queretes)	307

7 Estudi del material ceràmic: establiment i descripció de les fases d'ocupació a Sant Antoni 313

7.1	Històric de perioditzacions	313
7.1.1	SANT ANTONI 0 (22.000 – 18.000 BP)	316
7.1.2	SANT ANTONI 1; a) 650 a 575/550 aC; b) 575/550 A 500/475 aC	317
7.1.3	SANT ANTONI 2: 2a) 475/450-325/300 aC; 2b) 325/300-220/180 aC	326
7.1.4	Elements de vaixel·la i servei	333
7.1.5	II.2. Ceràmica Grollera (tipus B)	338
7.1.6	Ceràmica bicroma	340
7.1.7	II.3. Ceràmica a mà	341

7.1.8	II.4. Els objectes metàl·lics	343
7.1.9	SANT ANTONI 3A; 220/180 a 120/90-80 aC	348
7.1.10	SANT ANTONI 3B; 120/90-80 a 27 aC	349
7.1.11	SANT ANTONI 4; 27 aC-100/125 dC	349
7.1.12	SANT ANTONI 5; 175/284-470 dC	349
7.1.13	SANT ANTONI: 6; 470-714 dC	350
8	L'arquitectura i urbanisme de Sant Antoni	353
8.1	L'assentament	353
8.2	Els elements defensius	356
8.3	Xarxa viària	359
8.4	Les unitats domèstiques: arquitectura i desigualtat social	361
8.5	Els blocs d'edificis: proposta d'identificació de llinatges	365
8.5.1	El Blocs A i B (barri 2)	367
8.5.2	Els blocs C/C', D, E i F (barri 1)	371
8.6	Santuaris urbans: aproximació a la ritualitat dels llinatges	372
8.6.1	Bloc A	372
8.6.2	Bloc B	372
8.6.3	Bloc C/C': edifici 12 i edifici 33	372
8.6.4	Bloc D: torre 4	373
8.6.5	Bloc E: torre 2	373
8.6.6	Bloc F: edifici 44	374
9	Anàlisi del poblament ibèric a Ponent del curs inferior de l'Ebre	377
9.1	La primera Edat del Ferro: l'emergència de la desigualtat social	378
9.2	L'ibèric antic: les residències turriformes aïllades	381
9.3	Consideracions sobre la "crisi de l'ibèric antic"	382
9.4	L'ibèric ple: la formació del territori polític de Sant Antoni	383
10	Conclusions	393
10.1	Sobre els materials de Sant Antoni	393
10.2	Sant Antoni: arquitectura, urbanisme i territori	397
	Bibliografia	401